

UNA MENA DE PORT FRANÇ A CINC HORES DE BARCELONA

Comencem amb el comentari d'un opuscle editat l'any 1736 que tracta de les al·legacions fetes pels mataronins en un litigi pendent a l'Audiència de Barcelona, defensant-se contra les pretensions del Reial Fisc de la Intendència General —que representava el rei— per problemes emfitèutics.

Sabem que per l'emfiteusi una persona donava a una altra l'ús i possessió —el domini útil— d'unes terres perpètuament, o a llarg termini, perquè qui les rebia les millorés, retenint-ne, però, la primera com una mena de residu de la seva antiga i completa propietat —domini directe— i el dret de rebre un cànon, pensió o cens. Perquè aquell residu de propietat, en passar els anys, no s'esborrés, especialment si es deixava de pagar el cens d'algunes anualitats, el senyor directe podia obligar l'emfiteuta, en períodes cronològics espaiats, al reconeixement d'aquells antics drets dominicals, i així conservar-ne la memòria o prova, cosa que també servia per saber si hi havia hagut alguna transmissió dels béns i poder-ne cobrar un percentatge o lluïsmes; aquell reconeixement s'anotava en un document o manual anomenat capbreu, o en una escriptura pública, com a resultat d'un procés de capbreuació.

L'opuscle de què tractem fa referència a aquests drets de capbreuació i de lluïsmes que, en el nostre cas concret, els representants sol·licitaven als veïns de la ja llavors ciutat de Mataró, perquè es tractaven de béns radicats a Mataró, que havien estat del rei.

Com és lògic, els mataronins no podien pas oposar-se a la capbreuació, però sí que s'oposarien al fet que els tràmits es fessin a Barcelona, com es pretenia; i endemés, van negar-se rodonament a abonar els lluïsmes.

Diguem, breument, que la qüestió dels lluïsmes va defensar-se al·legant l'especialitat del dret que afavoria Mataró i altres poblacions catalanes, consistent a no pagar-se per transmissions a títol lucratiu. No aprofundirem en aquesta qüestió que resultaria solament suggestiva per als estudiosos del dret. L'única dificultat consistia a demostrar que els privilegis de Mataró no podien considerar-se caducats després dels trasvalsos soferts al Principat al començament d'aquell segle divuitè.

La matèria que certament ara ens interessa és l'oposició dels mataronins al fet que els tràmits de la capbreuació es fessin a Barcelona. El raonament de què van servir-se per negar-se a anar a Barcelona fou que no podia obligar-se a l'emfiteuta, ni àdhuc a qualsevol litigant, a traslladar-se més lluny del seu domicili del que representava una caminada en un sol dia per anar i tornar: *ultra unam dietam*, com es deia.

Després de moltes consideracions i d'exposar-se diverses opinions de juristes sobre la manera de comptar dels romans (els camins es dividien —es deia— en *millares de passos*, *vulgo millas*), dels castellans (en *leguas*, sense que hi hagués conformitat en l'equivalència d'aquestes en milles), del que representava una *jornada* (per a molts, vint mil passes), de quants peus contenia una passa, etc., etc., va arribar-se a la conclusió que les dietes havien de comptabilitzar-se segons els costums del lloc, i així a Catalunya, seguint els *Usatges*, resultava que respecte a l'emfiteuta s'entenia per dieta que pogués, en un sol dia, anar i tornar al seu domicili després de feta la capbreuació.

El problema va desembrollar-se definitivament en reconèixer el propi Reial Fisc que *a camino regular y ordinario, con un solo dia no se puede venir a esta Ciudad —Barcelona— desde la de Mataró, y bolberse a ella, por hallarse la distancia de cinco horas*. Quedava, doncs, finida la discussió amb el resultat que Mataró estava bastant lluny de Barcelona: aproximadament, a unes cinc hores...

Certament que aleshores, com ara, ambdues ciutats estaven separades per uns 30 quilòmetres; però jugant amb la relació temps-espai i no oblidant els procediments de locomoció actuals, resultava que llavors estaven, per la majoria de la gent, lluny com ara ho poden estar Saragossa o València, i àdhuc, pensant amb els nostres mitjans de locomoció a l'abast de quasi tothom, l'oposició dels mataronins de principis del mil set-cents a traslladar-se a Barcelona per resoldre un tràmit seria comparable a la resistència d'ara a anar pel mateix a Madrid; considerem que molts avantpassats nostres, especialment quan eren joves, no devien haver estat mai a Barcelona, o en comptadíssimes i assenyalades ocasions.

Les conseqüències o conclusions, o millor reflexions, que poden brollar de l'opuscle esmentat en palesar-nos quant distants es trobaven Barcelona i Mataró —a cinc hores— podrien ser molt variades. Per exemple, no ens semblarà estrany que Mataró servís d'indret avinent per a parar-s'hi i fer estada en els viatges cap a o des de Barcelona, o per refugiar-s'hi en temps d'aldarulls o d'epidèmies; i així, ens resultarà raonable que a Mataró hi naixés Pasqual d'Aragó, o que hi restés la reina Elisabet, esposa de l'Arxiduc.

A nosaltres el fet ens desvetlla especialment la conveniència de preguntar-nos si la distància entre ambdues poblacions podia ser un factor a considerar per explicar-nos com i per què a Mataró, al final del segle XVII, s'havia convertit, pràcticament, en una mena de port franc. S'ha repetit que aquesta funció de l'anomenat port franc, així com el lliure comerç que inspirava dita funció, i la poca fiscalitat existent a la vila, són la clau per a comprendre el gran increment urbano-demogràfic experimentat llavors per Mataró; és, doncs, un tema ben transcendental per a la història de Mataró.

Però, quines franquícies fiscals tenia la vila? Qui les havia concedit i quan? Ens inclinem a pensar que el que succeïa era que la distància entre Barcelona i Mataró feia difícil de vigilar i impedir el frau al dret d'entrades i sortides de mercaderies de la platja mataronina, i al tràfic entre embarcacions, amb trasbalsos d'objectes, defugint pagar-se el degut al fisc.

És cert que algunes de les innombrables taxes i gabelles que encarien el comerç a Barcelona (bolla, entrada i sortida, lleuda, ancoratge, Capitania General...)

no afectarien Mataró, com per exemple el dret d'ancoratge del port barceloní, però no podia pas evitar-se pagar el dret d'entrada i sortida —que junt amb la bolla era propi del General— si no era sorteiant-se, com fos, les normes que repetidament es donaven per impedir el frau.

De les prohibicions contingudes a les successives Ordenacions promulgades per ajustar les tarifes i procurar impedir el frau en el segle XVII, pot deduir-se el que sovint podia passar fàcilment a la platja mataronina: es prohibia carregar i descarregar de nits, trastejar o trasbalsar d'una embarcació a una altra, o en terra, sense prèvia llicència del credencer, s'ordenava que el blat, l'ordi i altres grans a negociar que restessin a menys d'una llegua vora la mar s'haguessin de declarar, *per evitar lo perill* —es deia— *hi ha de que a hora cauta y clandestinament los traguen defraudant...*, es denunciava l'existència de magatzems clandestins, precisament en viles de les parts marítimes, així com el fet de pagar-se el dret d'entrada però no el de sortida, ja que embarcaven les mercaderies d'amagat, etc., etc. Aquestes dades són extretes de les ordenacions que per la bona exacció dels drets del General —el de bolla i el d'entrada-sortida— es donaren pel maig del 1705. Podrien també servir qualsevol d'altres anteriors, ja que a quasi totes es repeteixen prohibicions i prevencions semblants; si hem elegit les del 1705 és perquè, ja a la Introducció d'aquestes Ordenacions, no sols s'al·ludeix a l'existència de molts fraus i d'una certa resistència popular a abonar els drets del General, sinó que s'endevina que fins alguns s'atrevien a censurar l'aplicació i existència dels esmentats drets de bolla i entrada i sortida. Entenem que potser eren els partidaris del lliure comerç i que, com els mataronins, no trobarien cap més sortida per portar-lo a la pràctica que defraudant aquells antipàtics drets.

A tota la costa podia haver-hi defraudacions; però per quedar-nos amb l'evidència que Mataró era la vila on més es burlaven les normes fiscals, potser perquè també era la més progressista en la implantació del lliure comerç, solament cal constatar que, en ocasió de publicar-se una de les dites Ordenacions, o en aquest cas la Tarifa de dret d'entrada-sortida de mercaderies per l'any 1671, va fer-se conjuntament, a l'any 1672 amb els *Capitols de Cort sobre lo redrés del General de Catalunya y casa de la Deputació* sorgits de les Corts del 1599, en el qual es dedicava, insòlitàment, un capítol —el número 73— a la vila de Mataró, fet ben singular i desusat. S'hi pot llegir el següent: *Item, per quant en la taula de Mataró, de poch en sa los Francesos fan gran comerç en la platja de dita Vila, y si feyan moltissims fraus, i tot seguit, es donen ordres severíssimes als patrons i capitans de vaixells que donaran fondo en dita platja perquè abans de descarregar ho participin als taulers i signin el llibre de manifest de les mercaderies; però, a més, el capítol va dedicat particularment al receptor i credencer, assenyalant-se penes als contraventors —cosa que fa pensar que es desconfiava d'ells— i es promet un substanciós premi als denunciants dels fraus; tot això, repetim, sols referit a la vila de Mataró...*

No és estrany que Barcelona anhelés poder fer el mateix que feia Mataró, i així, tant a les Corts tingudes amb el futur Felip V, com a les de l'Arxiduc, quan començava el mil set-cents, a les quals, com diu Pierre Vilar, va concedir-se al Principat tot el que volgueren els catalans, un dels èxits assolits pels barcelonins fou el projecte de port franc; i és simptomàtic que precisament Mataró, en aquelles Corts, prengué partit contra l'anelh barceloní; i és que el que desitjava Mataró —ho diu també Pierre Vilar— era que, no sols Barcelona, sinó tota la costa, fos proclamada port franc. Sembla, doncs, que la idea i l'anelh existien (havia nascut al segle dissetè

sobre el model de les grans places d'intercanvi mediterrànies amb funció de trànsit, i era una de les proposicions del *Fènix de Catalunya*), però també existia el cas pràctic de Mataró... prou a la vora de Barcelona per perjudicar el tràfic mercantil del port d'aquesta ciutat i per servir d'exemple dels avantatges del lliure comerç, i prou allunyada, cinc hores, per poder controlar-se o impedir-se el frau.

Com un epíleg de la tesi aportada, cal tractar d'un fet paradigmàtic que evidència com a la platja de Mataró es cometien importants fraus amb la col·laboració, fins i tot, dels encarregats d'impedir-los. Succeí a l'estiu de l'any 1638, i tenim constància i detalls del cas perquè motivà la intervenció violenta d'un algtzír per ordre directa del Virrei, i això va originar un enfrontament entre els Diputats del General —encarregats de la cobrança i administració de les imposicions i vectigals del General— i els representants del rei: Virrei o Capità General, Procurador Fiscal de la Capitania General, Oficials reals, algtzír, etc., produint-se mútues acusacions i fins i tot condemnes, així com la intervenció en el cas del Consell de Cent i de l'Audiència, i la publicació d'un opuscle per justificar la conducta dels representants reials (1).

El Virrei o Capità General, que llavors era el Comte de Santa Coloma, havia ordenat la publicació d'edictes prohibint qualsevol classe de comerç amb França; l'ordre era prou entenedora i vetava *aportar ni fer aportar, ni rebre per si ni per interposades persones, directe ni indirectament, ningun genero ni especie de robas, ni mercaderies, tant per mar com per terra, que sian fetas ni fabricades en dit regne de França... o que venent de altres parts hagen passat... per lo dit Regne...*

S'establien penes severes per als infractors: pèrdua de les robes o mercaderies i del vaixell, i pena de deu anys a remar a galeres.

Tanmateix, tot i la concreta prohibició i les greus penes per als infractors, els mataronins van atrevir-se a emmagatzemar una gran quantitat de robes franceses per a vendre-les a Barcelona, amb el corresponent albarà-guia, del tot incorrecte; la mercaderia, no sols no havia pagat el dret d'entrada i sortida, sinó que teòricament mai no podia haver entrat ja que, essent francesa, el seu comerç estava completament interdit; i les robes, no sols es guardaven en alguns magatzems particulars, sinó que, fins i tot principalment en els dos magatzems que hi havia a Mataró del General de Catalunya.

De quina manera va descobrir-se, ja no el frau fiscal, sinó el contraban? Possiblement hi hagué una denúncia; però en la gènesi de l'explicació dels fets comença per narrar-se la irregular i aparentment absurda conducta de Pere Tarau, que era l'Oficial del General a Mataró, qui tenia les claus dels magatzems, el teòricament principal interessat a descobrir, impedir i perseguir els fraus, però que s'havia con-fabulat amb altres Oficials del General de Barcelona per fer tot el contrari.

La relació literal és així: *Súpose que Pedro Tarau, correspondiéndose con los Oficiales del General de Barcelona, havia entregado al patrón de la barca en que venian cargadas estas ropas una carta para el Defensor del General, con prevención que se la diese solo en el caso que los Ministros reales aprendieran las ropas... S'endevina, doncs, que en el negoci hi havia correspondència amb els Oficials del General de Barcelona —i pel que després es veurà, qui sap si amb persones més importants— i que si fracassava l'operació, perquè els representants del Virrei ho impedien, llavors es simularia que la mercaderia era portada a Barcelona confiscada per*

Del Sr. D. Juan de Satañ, y de Soler.

P O R
EL ILUSTRE
AYUNTAMIENTO,
Y REGIDORES DE LA CIUDAD
de Mataró,

CONTRA
EL REAL FISCO
DE LA GENERAL SUPERINTENDENCIA
de este Principado,

EN EL JUICIO DE POSSESSORIO
sumarissimo,

ANTE
EL ILUSTRE, Y NOBLE SEÑOR
Dn. JOSEPH FRANCISCO
DE ALOS Y DE RIUS,
OIDOR EN LA REAL AUDIENCIA, Y ASSESSOR
de dicho Juzgado.

Alfarrero Geronimo Sastre y Pasqual Notaria.

CON LICENCIA.

Barcelona: Por JUAN JOLIS Impresor, à los Algodoneros.

* y que fan los Notaris Reals, * en lo modo de scriure aquells, haguť respecte y consideratio à les lineas y dictions que cada pagina ha de tenir per dita constitutio, ils ne sia pagat ha mes y à menys, conforme sera la scriptura per dits scriuans dels tres braços de la present Cort portada, la qual per los Deputats de Cathalunya sels haja de pagar en la forma sobredita dins vint dies apres que sels seran lliurades per dits scriuans respectiuament les dites copies conforme als dits Capítols de Cort. Plau à la Magestat. *Comarruias Vicecan.*

RECEPTOR Y CREDENCER DE
Mataro. Cap. LXXIII.

ITEM per quant en la taula de Mataro de poch en sa los Francesos fan gran comers en la plaja de dita Vila, y si feyan moltíssims fraus; de hont se han seguits molts danys al General; en particular à la taula de Barcelona, per estar tant cerca de la dita Vila. Perçb mania la dita Cort que lo receptor y credencer de les entrades

des y exides de dita taula, sien obligats
 desta hora en auant, de aportar vn llibre
 de manifest, hont sien obligats de conti-
 nuar en dit llibre totes les robes y merca-
 deries que en dita plaja se descarregaran,
 y que los patrons, y capitans de ningun
 vexell que donara fondo en dita plaja,
 apena de que sien caygudes en frau totes
 les robes que portaran, que ans de descar-
 regar en terra cosa ninguna, hagen de
 manifestar als dits taulers totes les robes y
 mercaderies que voldran descarregar y
 firmar se en lo dit llibre del manifest de
 llur ma al peu del que los dits taulers hau-
 ran continuat, y si al contrari sera fet per
 los dits taulers, sien cayguts en pena de
 cinquanta lliures, donantne la meytat al
 accusador, y de ser priuat ipso facto de sos
 officis, y lo patro, ho patrons que no hau-
 ran manifestades totes les dites robes ab
 tota veritat e integritat, caygan en les pe-
 nes imposades contra los fraudants los
 drets del General. Plau a la Magestat.
Couarrunias Vicoran.

DE

ser de procedència fraudulenta...; però, si això no succeïa, resultaria que *venían despachadas con albarán de guía para Barcelona a efecto de comercialras y venderlas...*

El que hem esmentat fins aquí és suficient per palesar com a Mataró en el segle dissetè resultava planer practicar el lliure comerç... El que segueix és merament anecdòtic, encara que pot servir per evidenciar la importància del frau, la sospitosa defensa que feren els Diputats del General de la il.legal qüestió, i l'existència d'una separació i fins animadversió entre les dues administracions paral.leles, la Generalitat i el Virrei; això dos anys abans de l'esclat del *Corpus de Sang*; així, per exemple, pot constatar-se que els mataronins, segons es deia, *en quant poden, impedeixen y torben als ministros Reals...*, i que van sentir-se crits que es consideraren sediciosos, de *Visca lo General*, essent empresonat per això un tal Feliu; cal també destacar les ridícules evasives, reticents, i quasi insultants, respostes donades pels Diputats del General als urgents requeriments fets pel Virrei perquè designessin un delegat per presenciar l'apertura dels magatzems i l'inventari de les robes i, darrerament, l'oposició frontal que es consumés aquella apertura, i conseqüents plets interposats després...

El juliol d'aquell any 1638, segons ordres concretes firmades pel mateix Comte de Santa Coloma el dia 18, l'alguatzir aniria a Mataró per esbrinar, secretament, si hi havia robes franceses en alguns magatzems, particulars o de la Generalitat, i en el cas que estiguessin tancats, com ja se suposava, havia de deixar una custòdia perquè no desapareguessin les mercaderies; no va atrevir-se encara a manar que s'espanyessin les portes.

Seguidament, a les deu del matí del dia següent, el Virrei va enviar el doctor Massó al lloc on estaven reunits els Diputats i Oïdors del General, per demanar que enviessin a Mataró un Oficial preeminent, que podria ser un Assessor, per ajudar els Ministres Reals a l'aprehensió i reconeixement de les robes; responnent-li els Diputats *que se hallaban muy ocupados en la habilitación de la extracción de nuevos Diputados que se habia de hazer a 22 del mesmo mes*. El Dr. Massó va replicar *que lo que proponia de parte de Su Excelencia tenia mucha prisa*, i va rebre la contestació, evidentment dilatòria, *que lo tratarian con los Assesores del General y bolverian respuesta a Su Excelencia*; no va ser fins a les onze tocadetes que va contestar-se que *el consistorio de los Diputados havia deliberado que lo que Su Excelencia havia pedido... era de mucho perjuicio a la Generalidad...*; llavors va replicar el Virrei *que este negocio de Mataró no podia aguardar...* I, per fi, va donar-se una rotunda contesta, ben contrària a la desitjada: *Que los Deputados nombrarian Oficiales del General, no para asistir, como pedia Su Excelencia, sino para contradzezir...*

Aleshores va ser quan el Virrei va decidir-se a manar a l'alguatzir que executés les seves instruccions consistents a confiscar les robes, espanyant les portes dels magatzems, perquè ja es suposava que ningú lliuraria les claus, tot i que es demanarien a la dona d'en Tarau, ja que aquest havia desaparegut, qui sap si per por de ser condemnat a remar a galeres, o per no voler denunciar les persones de Mataró i de Barcelona involucrades en els fets. En la relació es diu que tant Melcior Tria com Pere Tarau, *remordiéndoles el guzanillo de la conciencia se habian ausentado*.

El 19 de juliol van inspeccionar-se les cases de Melcior Tria i Reniu. Primerament, no va trobar-s'hi res, però a instàncies del Procurador Fiscal van demanar-se les claus d'un subterrani, negant-s'hi la muller de Tria, i procedint-se llavors a es-

panyar les portes, acabant per descobrir-se una gran quantitat de robes de França.

I els dies 20, 21 i 22 de juliol va fer-se el mateix amb les cases de Tarau i els dos magatzems del General que hi havia a Mataró, un a la volta d'en Roig del Racó, i l'altre a la part de la marina, sense que la dona d'en Tarau donés tampoc les claus, i trobant-se, a la fi, una considerable quantitat de roba francesa; llavors va ser quan els mataronins volien impedir l'actuació dels representants del rei i van sentir-se crítics que es titllaren de sediciosos.

Sembla que, tant per la quantitat de mercaderies, com per la irregular intervenció en els fets de l'Oficial del General a Mataró amb la connivència de qui sap quines persones de la Generalitat de Barcelona, queda palesada l'existència d'una organització planejada anticipadament, difícil d'improvisar, així com per l'interès demostrat pel Virrei de perseguir el frau, i el rebombori que va produir-se a Mataró aquell estiu, i els conseqüents efectes dels plets, condemnes i justificacions, tot fa pensar que no es tractava pas d'un cas banal, i que no seria aquella la primera ni la darrera vegada que la platja i magatzems de Mataró havien servit o servirien per traficar fraudulentament.

Pot concloure's o endevinar-se, doncs, que Mataró llavors tenia una mena de port —en realitat no era un port, sinó una platja adient— que, de fet, resultava ser, moltes vegades, com una mena de port franc.

Antoni Martí i Coll

NOTES.

- 1.- *Discurso en justificación de los procedimientos hechos en la villa de Mataró a instancia del Procurador Fiscal de la Capitanía General de 19 hasta 28 de Julio 1638 y en la Real Audiencia a suplicación del mismo Procurador Fiscal, de Juan Miguel de Monrodón Alguazil Ordinario de Su Magestad y de otros litis consortes.* Barcelona. Pedro Lacavalleria. 1638.